

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: _____

Cím: *Ahol a régi Pest mulatott*

Forrás: *Budapesti Hírlap*

mp

932. II. 20.

(Idő)

(Köt. v. füz.) (Old)

Osztályozás

Tárgy

792.7

Hely

Idő

"18/19"

Személy

ANHOL A RÉGI PEST MULATOTT

A mai generáció „régi világ” alatt főképpen a háborút megelőző éveket érti, mert egyre fogy azoknak a száma, akik az igazi régi világban éltek. Innen van, hogy a színpadokra a multat visszavarázsoló szerzők is, témájukkal a közelmúltig merészkednek csak vissza.

Ilyen darab például az operett is, amely most a régi orfeum életét kívánja megjeleníteni, azét az orfeumét, amely valamikor világhíres volt, sőt Budapestet a földrajzi fogalomban helyettesítette. Nem mintha a londoni Földrajzi Intézetet tudós vezetője Budapestet Somossy-Orfeum néven jelölte volna meg a térképen, hanem az angol, amerikai, francia és német vendégek, akik hozzánk ellátogattak, a Somossy Orfeum kedvéért jöttek ide, mert azt hallották, hogy ez a mulató valahogyan páratlan a maga nevében.

Milyen volt ez a mulató, ki és milven ember volt az igazgatója? Ezzel a kérdéssel kerestük fel a magyar újságíró-társadalom egyik régi és kiváló tagját, Rajna Ferencet, akinek élete jó része szorosan ehhez a mulatóhoz kapcsolódott, lévén Somossy Károlynak, az Orfeum igazgatójának és tulajdonosának veje, számos nagyszerű színpadi munka népszerű szerzője.

Somossy eldönti az isaszegi csatát

Az intim hangulatú szalonban, a mult sok szép művészi emléke között indult meg az érdekes beszélgetés, amelynek elején megtudtuk,

hogy Somossy Károly, a Singer bárócsaláddal közeli rokon familiából származott. Regényes, kalandos természet volt, aki a szabadságharc idején megszökött hazulról és Klapkánál jelentkezett katonának. Csakhamar Klapka egyik toborzó tisztje lett, aki a Kerpesi-út végén felállított toborzó-asztalnál nagyszámmal

növelte Klapka seregét, majd a csatatérre kerülvén, — eldöntötte az isaszegi csata sorsát.

— A jobbszárnyat — beszéli el Rajna Ferenc — Klapka és Damjanich vezényelték, szemben velük Schlick osztrák tábornok állott az osztrák balszárny élén. Somossy a tűzfedeztnél volt, amikor parancsnoka a legváltóságosabb pillanatban hozzálépett és így szólt:

— Somossy, magának olyan hangja van, mint az oroszlának. Isaszegre ma vonultak be a karintiai vadászok. Nekünk elfogyott a municiónk. Én teljesen berekedtem már a lőporfüsttől. Most vezényelje maga én helyettem a következőt.

— *Raketen auffahren, das Dorf in Brand schießen! (Felvonulni a rakétagyúkkal! A falut felgyújtani!)*

— Somossy óriási organumával úgy harsogta ezt a parancsot, hogy a karintiai vadászok ijedtükben gyorsan megkezdtek a falu kiürítését, amelyet a mieink szuronyrohammal siettettek és ezzel eldöntötték az isaszegi csata sorsát, mert az osztrákok balszárnyát felgöngyölhették.

A magyar kávé megmenti a román király életét

— A szabadságharc utáni időkben a háborús zsákmányolások közben szerzett pénzzel cirkuszmenedzsernek csapott fel s eekkel a cirkuszokkal bejárta a világot, majd ismét hazakerülvén, kávéházat nyitott. Ő alapította meg Budapesten az első luxus-kávéházat, Koronakávéház néven. A nikkelfoglalatú biliárdasztalok fölött nála gyulladt fei először a kor legmodernebb világítása, a gáz. Itt játszódtott le az a híres eset, amikor Somossy megmentette a román király életét. A Hohenzollern herceg Budapesten át utazott Romániába, hogy

elfoglalja a trónt, de az ellenséges Cusa-párt bérgyilkosokat fogadott fel, akiknek Budapesten lett volna kötelességük öt eltenni láb alól. Az orgyilkosok tervéről valaki szólt Somossynak, aki hirtelen ötlettel előhívatta főpincéret, levetkőztette és a királyt a pincér ruhájába bujtatva, a legnagyobb nyugalommal elkezdett vele biliárdozni. Az orgyilkosok, akik tudták, hogy a király a Korona-kávéházba ment, amikor benyitottak, csak a tulajdonost látták békésen biliárdozni „főpincérével.” Csalódottan eltávoztak, a királyt pedig hívei továbbszüktették.

— A kávéház után új vállalkozásba kezdett. Felépítette a Gyapju-utcában a Német Színházat, amely tudvalevőleg leégett. Ekkor azonban Somossy már megalapította volt a Hermina-téren első varietéjét, majd a Valero-házban az Eldorádót, később a Mező-utcában, Bródy Zsigmond telken a Somossy-Orfeumot, amely a legkedveltebb mulatók egyike volt, mert a tetőzetét nyáron el lehetett távolítani s ezzel egyszermind nyári szórakozóhelyül is szolgált. Talán ez volt az első, vas-traverses épület a fővárosban. Az Orfeum megnyitásakor így szólt:

székesfővárosi hájtván — Herczeg Ferenc pompás előszava, amit szintén bemutatunk olvasóinknak:

Herczeg Ferenc a háborús írásokról

Naplóföljegyzések. A szerző akkor kezd írni, mikor a ragyogó nyári égből hirtelen a szívekre zuhan a szerajevói rémhir fekete lavínája és akkor teszi le a tollat, mikor elmenekül az ellenség kezébe esett Temesvárról.

Tehát háborús könyv? Az! De a pergőtűz örülete nem viharzik benne, a szerző csak a maga külön háborúját írja meg, azt pedig a csendes női fronton vívták.

Mert ilyen is volt. Az apokaliptikus lovasok nemesak férfivérre, hanem asszonykönnyekre is szomjaztak; nem érték be a lövészárkok fakó katonáival, hanem belegázoltak az otthon maradt családokba. Ha kimutatást készítenének a női szívek háborús nyomorékjairól és hősi halottairól, borzalmas statisztika lenne belőle.

A világtörténelmi katasztrófák, (különösen, ha túlközelről látja az ember, mint láttuk mi,) lelketlen és logikátlan erők viaskodásának ferasztó benyomását teszik. A történelmi események vaspatkója alatt vergődő emberi szív látványa azonban mindig érdekes, mert mélységes és megrendítő szimbóluma az életnek.

Ennek a könyvnek a tartalma egy ilyen darab forró, lüktető, kínlódó élet. Az író a háború folyamán többszáz temesvári nő élén állott, akik azon fáradoztak, hogy áhítatos kézzel fölszedjenek a porból és megmentsenek valamit a magból, amit a megőrült arató kiesélt az élet vetéséből. (Zárjel közt legyen mondva: milyen magyszabású és tökéletes az a gépezet, amelynek rendeltetése a pusztítás és a szenvedés okozása és mennyire rögtönzött és szerényméretű az a másik, amelynek célja a mentés és enyhítés!)

— Az Orfeum nőszerelői híres szépségek voltak. A *Roger-lányok*, *Viktoria Dyberg*, a *Neumann-nővérek*, a *Schubert-nővérek*, a *Martens-lányok*, mind-mind ragyogó szépségei voltak a varieténak.

— *Cecilia Carola*, aki jelenleg penziótulajdonosnő Drezdában, a híres *Fehér Szarvas* közelében, azzal mutatja meg, hogy milyen szívesen gondol ránk, hogy a legnagyobb szívességgel fogad minden régi látogatót, aki felkeresi, de — a multról nem akar beszélni.

— *Nem emlékszem semmire!* — ezzel tér ki a régi emlékek felelevenítése elől.

— És a régi közönség? A közönség jellegét az *arisztokrácia* adta. Ez volt legszorgalmasabb látogatója az Orfeumnak és választékos modora, ízlése, tónusa megadta egyszersmind az egésznek a stílusát is. A terézvárosi polgárság igyekezett követni példájukat, nemkülönben a kereskedővilág *jeunesse dorée*-ja. *Andrássy Géza* gróf, *Batthyányi Elemér* gróf, *Zichy Béla* gróf, *Üchtritz Zsigmond* báró vezetésével jelent meg majd minden este az arisztokráta ifjúság. Jellemző az Orfeum familiáris hangulatára, hogy *ők nem fizettek belépőjegyért*. Egy forintot vetettek oda és szaladtak fel páholyukba. A fővárosb. került dzsentri fiatal-ság is fordult az Orfeumba s ami ismét jellemző, az *úri kisasszonykák is ellátogattak, mert a színpadon nem történt semmi olyan, ami ízlésüket sérthette volna*. Azok a mulatozások, amelyekről gyakran beszélnek, s amelyeknek főszereplője legtöbbször *Lazurovits* és még néhány dúsgazdag ember volt, *nem az Orfeumban zajlottak le*, hanem előadás után a *Beliczay-kávéházban*, vagy másutt.

Eltűntek a „baumkrakslerek“

— Az Orfeumot *Helmer és Fellner* építették. A neves építészek nem szívesen építették „Orfeumot.“ *Helmer* a megnyitáskor így szólott:

— Én úgy építettem ezt az Orfeumot, hogy *ebben valamikor színház lehessen*, mert én *azt szeretném, hogyha színészek játszanának benne és nem „baumkrakslerek“* (Baumkrakslereknek nevezte az artistákat.)

— A híres építés kívánsága beteljesedett. Színház lett az épületből, amelynek akkor volt az igazi fénykora s amelyet a színigazgató-utódok később csak bukdácsolva tudtak tovább vezetni. Az épület azonban dacolt az idők viszontagságaival s talán megéri még újabb fénykorát annak a jólétnek, kedves vidámságnak, familiáris hangulatnak, amelynek mi öregek már nem igen örvendezhetünk.